

ЗМІСТ

Від редакційної колегії	3
-------------------------------	---

ЄВРОПЕЙСЬКІ КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ В ІСТОРІЇ КИЄВА

Гринів О.І. Західна цивілізаційна орієнтація України: обґрунтування М. Грушевського і сучасність	5
Радченко О.М. Київ у німецькомовних брошурах та путівниках у міжвоєнний період	18
Будзар М.М. Архів В. Маслова в НБУ ім. В.І. Вернадського як джерело для вивчення культурної історії панських садиб Прилуччини у ХІХ ст.	26
Куришев Є.В. Київський міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця: європейський цивілізаційний вимір	40
Січка М.Л. Підготовка молодих мистецтвознавців у гуртку "STUDIO" у 1920–1930 рр.	48
Левицька Н.М. Освітньо-наукові традиції гуманітарних вишів Києва у другій половині ХІХ — на початку ХХ ст.	59
Товстік О.О. Образ Києва першої половини ХІХ століття у спогадах, опублікованих у часопису «Киевская старина»	68
Драч О.О. Проект вищої жіночої освіти в інтелектуальному середовищі Києва другої половини ХІХ — початку ХХ ст.: гендерний вимір	78

Ковальов Є.А. Проща до Києва як соціокультурне явище	90
Мокроусова О.Г. Фотографії та малюнки архіву Павла Альошина як джерело з історії архітектури Києва: нові знахідки та атрибуції	103

КИЇВ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Щербак В.О. Чисельність і склад населення Києва у ХVІІІ ст.	120
Чорна Л.М. Історія повсякдення літературного процесу у 1920-х — 1930-х рр. (на матеріалах мемуарної літератури, психологічний аспект)	129
Салата О.О. Наукова інтелігенція Києва в умовах нацистського окупаційного режиму 1941–1942 рр.	139
Рафальська Г.В. Київські пам'ятники Тарасу Шевченку в контексті утвердження радянської моделі вшанування пам'яті поета	149
Тарнавський І.С. Історія створення в окупованому Києві Української Книжкової Палати (1941 р.)	158
Полуда В.А. Обставини перебування військовополонених РСЧА в окупованому нацистами Києві	169
Савченко С.В. «Але головне було — наука»: київський період життя Олени Апанович у спогадах та листах	179

ОСОБИСТОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ТА ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРАХ КИЄВА

Петренко І.М. «Київський період» життєвого і наукового шляху історика Наталії Мірзи-Авакянц (1888–1940?)	187
Бонь О.І. Василь Базилевич і діяльність Софійської Комісії Всеукраїнського археологічного комітету	198
Тарасенко О.О. Спогади про В.Б. Антоновича	205

<i>Товстоляк Н.М.</i> Надія Тарновська: перехрестя долі	216
<i>Гальчинський Б.А.</i> Музично-театральна творчість Миколи Лисенка у контексті українського національного відродження другої половини XIX — початку XX ст.	224
<i>Мусяченко О.С.</i> Музика у повсякденному житті київської інтелігенції на сторінках щоденника О.Ф. Кістяківського	234
<i>Черкаська Д.В.</i> Створення музею на кафедрі археології Київського Державного університету імені Т.Г. Шевченка під керівництвом Л.М. Славина	244
<i>Гуменюк О.А.</i> Київ у житті та творчості художниці Людмили Морозової	250

УДК 75(477–25)

Гуменюк О.А.,

головний науковий співробітник

Центрального державного архіву зарубіжної україніки,
кандидат історичних наук**КИЇВ У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИЦІ
ЛЮДМИЛИ МОРОЗОВОЇ***У статті розглядаються основні віхи життя Людмили Морозової. Звертається увага на особливості творчого шляху художниці. Підкреслюється роль та значення Києва серед культурного доробку Л. Морозової.***Ключові слова:** художниця, творчість, еміграція, картини, Київ.

Протягом десятиліть ім'я Людмили Морозової було невідоме в Україні. Мало хто в мистецьких колах був обізнаний з її життям та творчістю, хоча вже ранні роботи молодої художниці викликали неабиякий інтерес у 1930-ті рр. Проте творчий шлях у рідному Києві їй довелося перервати в роки Другої світової війни, коли Людмила Морозова виїздить спочатку до Німеччини, а на початку 1950-х рр. оселяється у США. Творчість Людмили Морозової отримала широке визнання на Заході, насамперед серед численної української діаспори. Однак на батьківщині її роботи залишались невідомими. Тільки зі здобуттям незалежності вдалося повернути частину її картин до Києва, а науковці отримали змогу дослідити основні віхи її життя та творчості.

Основна мета даної роботи — з'ясувати значення Києва в житті та творчості Людмили Морозової. На увагу заслуговує громадянська позиція художниці, яка не тільки відтворювала краєвиди свого рідного міста на картинах, але і всіляко долучалась до збереження його культурної та історичної спадщини. Навіть перебуваючи далеко за океаном, Людмила Морозова бере участь у відбудові Києва, жертвуючи кошти та організовуючи фонди на відновлення зруйнованих святинь міста.

Отже, зупинимось на постаті самої художниці. Людмила Костянтинівна Морозова (1907–1997) — українська художниця-імпресіоністка, громадська діячка, меценат. Вона є автором численних портретів, автопортретів, сакральних творів, натюрмортів,

краєвидів Києва, України, Німеччини, Греції та США. Творча спадщина Людмили Морозової нараховує близько 500 творів.

Народилася майбутня художниця 6 липня 1907 р. в Києві. Людмила Морозова пронесла любов до свого рідного міста через все своє життя. Про Київ вона говорила часто та охоче. В одному з листів до Олександра Федорука у серпні 1995 р. зустрічаємо такі її слова: «Я народилася в Києві. Не могу без сліз згадати, як кожної весни піднімалась я на безкраю широкого-синього Дніпра. І ми таки мусимо знати, що крім краси нашого Києва — Святого Міста — він таки мав світове значення»¹.

Мати Людмили — Тетяна Євгенівна — походила з Полтавщини, з родини Панченків. Як згадувала сама Людмила: «мама козацького роду, вуйко її дуже добре грав на скрипці і малював ікони. Якісь гени дійшли до мене»².

Батько Л. Морозової — Костянтин Петрович — народився у сім'ї Петра Бера, німця з Риги, та Євгенії, з роду польських поміщиків Зарембів. Костянтин Петрович був відомим адвокатом у Києві та свого часу співпрацював з гетьманом П. Скоропадським. Саме в його потязі 1918 р. Костянтин Бер виїхав на Захід, де й загинув³.

Навчалася майбутня художниця у Київській жіночій гімназії О. Дучинської, де любов до історії прищепила їй вчителька Наталія Полонська-Василенко⁴. У подальшому в них склались дружні відносини, Людмила опікувалась своєю вчителькою під час перебування в Німеччині в перші повоєнні роки.

У 1925 р. Л. Морозова вступила до Київської художньо-індустріальної профшколи, по закінченні якої у 1928 р. стала студенткою Київського художнього інституту. Вона була однією із 44 абітурієнтів, яких прийняли на навчання, але тільки четверо, серед них і Людмила Морозова, на початку 1930-х років отримали диплом про вищу освіту⁵.

¹ Федорук О. Людмила Морозова. Альбом / О. Федорук. — К.—Л., 2003. — С. 6.

² Там само. — С. 7.

³ Горбунова Г. Довгий шлях на Батьківщину. Життя і творчість Людмили Морозової / Г. Горбунова // Відлуння віків. — 2009. — № 1 (11). — С. 47–48.

⁴ Скрипка Т. Віра і любов Людмили Морозової (до 100-ліття з дня її народження) / Т. Скрипка // Віра. — 2007. — Ч. 3 (126). — С. 15.

⁵ Федорук О. Вказ. праця. — С. 10.

В інституті особливий вплив на формування молодого художника та її творчості справив Федір Кричевський. Він став не тільки вчителем і наставником для Людмили, але й вірним другом. Між Кричевським і Морозовою встановились добрі взаємини: учитель поважав її за працелюбність, силу волі, характер, учениця шанувала його за талант і педагогічний такт. Свідченням цих стосунків є портрет Людмили Морозової, намальований професором на початку 1930-х рр. Пізніше у своїх спогадах Л. Морозова так описала роботу Ф. Кричевського над її портретом: «Портрет фарбами Федора Григоровича намальовано було досить швидко. Я вже точно не пам'ятаю, скільки разів я позувала. Руки на портреті він намалював свої. Це було зроблено за задумом, бо мої руки були замалі — до композиції не пасували. В той час мені було добре в сіро-сріблястих тонах. Федір Григорович мав ідею дати срібло із золотом. Колір мого волосся був дійсно не бронзовий, не рудуватий, а золотавий»⁶. Цей портрет у 1947 р. Державна Третьяковська галерея у Москві викупила для своєї колекції у дружини покійного художника — Наталії Павлівни. Сама Людмила Морозова дуже переживала, що ця робота знаходиться не в Київському музеї, а в Москві.

Навчаючись в інституті, Л. Морозова пробувала себе в різних жанрах образотворчого мистецтва. Але завжди в центрі її уваги залишався Київ, зокрема його церкви та собори. Через свою активну громадську позицію (виступала на захист Михайлівського собору та Софії Київської), а також через те, що молода художниця робила у своїх творах акцент на культові споруди Києва та інших міст України (що не відповідало новому стилю — соцреалізму), її навіть виключають з інституту⁷. На щастя, Людмилі Морозовій вдалось досить швидко поновитися у навчальному закладі, який після чергової реорганізації отримав нову назву — Київський інститут пролетарської художньої культури.

У 1930-ті рр. відбувалося становлення Людмили Морозової не тільки як громадського діяча, а і як митця. Починаючи з 1933 р., вона бере участь майже у всіх українських мистецьких виставках. Однією з перших її робіт, яка викликала неабияке зацікавлення

⁶ Блюміна І. Людмила Морозова: повернення в Україну / І. Блюміна // Мистецтво української діаспори. Повернуті імена. — К., 1998. — Вип. 1. — С. 236.

⁷ Горбунова Г. Довгий шлях на Батьківщину. Життя і творчість Людмили Морозової. — С. 49.

у художньому світі, стала картина «Дівчина та гуси». У 1937 р. відбулася виставка «Квітуча Україна», наступного року — «Мистецтво Радянської України» у Харкові, на яких були представлені твори Л. Морозової. У 1939 р. художниця створила низку робіт з нагоди святкування 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка⁸.

Великий вплив на життя, творчість і формування громадянської позиції Людмили Морозової справив Іполит Моргілевський — вчений, історик архітектури, дослідник Софії Київської та українського мистецтва княжої доби. Саме під його впливом Л. Морозова зацікавилася археологією, брала участь у дослідженнях стародавнього Києва (в основному культових споруд) і півдня України, завдяки чому мала можливість вивчати та замальовувати пам'ятки давньої архітектури й античного будівництва.

Людмила Морозова разом з іншими науковцями та митцями стала на захист Михайлівського Золотоверхого собору в Києві, на місці якого мали звести урядовий центр. Коли стало зрозуміло, що нічого не можна вдіяти і знесення Собору — це тільки справа часу, розпочалася робота з врятування особливо цінних фресок і мозаїк. Їх копії виконала сама Людмила Морозова⁹.

У 1936 р. Л. Морозова взяла участь в експедиції до Сванетії (Кавказ), яку очолив І. Моргілевський¹⁰. У цей період художницею було створено кілька десятків полотен, які чудово ілюструють краєвиди Сванетії та її жителів.

З початком Другої світової війни та після окупації Києва Людмила Морозова продовжує жити та працювати у своєму рідному місті. По суті, робота давала єдиний-можливий заробіток і була засобом виживання. На початку 1940-х рр. художниця створила багато картин воєнного Києва, більшість з яких вдалось вивезти за кордон. Так згадувала Людмила Морозова пізніше про життя в Києві під час війни: «Я майже кожного дня продавала краєвиди Дніпра та Києва за мізерні гроші, на які мама приносила маленьку

⁸ Шербак В. Її доля драматична. (До 90-річчя від дня народження Людмили Морозової) / В. Шербак // Українська Академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці. — Вип. 4. — К., 1997. — С. 162.

⁹ Горбунова Г. Довгий шлях на Батьківщину. Життя і творчість Людмили Морозової. — С. 49.

¹⁰ Федорук О. Вказ. праця. — С. 16.

склянку молока, щось з городини і самий часник. І це нас рятувало. Ми не попухли з голоду, хоч хліба не було»¹¹.

Та не дивлячись на складний час, мистецьке життя Києва продовжувало розвиватись. Так у жовтні 1942 р. у Києві було створено Спільку художників і архітекторів, яку очолив Ф. Кричевський. У будинку по вулиці Володимирській, 38, де розмістилась Спілька, декілька разів влаштовувались художні салони, в яких можна було оглянути, і навіть придбати, твори київських митців, серед них були і твори Л. Морозової¹².

У серпні 1943 р. Людмила Морозова разом з матір'ю виїздить до Львова, де дуже швидко долучається до активного мистецького життя. Вона бере участь у художніх виставках, представляючи свої роботи. Проте вже через рік залишає Львів і прямує далі на захід.

Закінчення війни у Європі Людмила Морозова зустріла у Дрездені, переживши бомбардування міста силами союзників. Під час цього бомбардування було знищено близько ста її робіт, які вдалось вивезти з України. Про ті жахливі події пізніше художниця напише: «Я уже згадувала, що коло Бреслау в мене залишилися твори з Києва — картини із зображенням зруйнованих наших церков, зокрема Михайлівського Золотоверхого собору, де я працювала до останніх днів з професором Моргілевським. І все це невідомо де. У Дрездені у мене згоріло 100 картин; ми з мамою чудом залишилися живі: в нічних сорочках і плащах без черевиків»¹³.

17 липня 1945 р. Людмила Морозова та її мати отримали статус переміщених осіб і понад п'ять років поневірялись по Ді-Пі таборам (табори для переміщених осіб) Ашафенбурга, Франкфурта-на-Майні та Берхтесгадена¹⁴. На той час у міжнародній практиці «переміщеними особами» вважали колишніх військовополонених, в'язнів концтаборів, остарбайтерів і біженців — усіх тих, хто внаслідок війни опинився за межами країн постійного проживання. Ними опікувалися міжнародні організації, сприяючи їх поверненню на батьківщину. Водночас постало питання щодо надання пра-

¹¹ Блюміна І. Вказ. праця. — С. 237.

¹² Малаков Д. Художнє життя Києва у 1942–1943 роках / Д. Малаков // Українська Академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці. — Вип. 8. — К., 2001. — С. 159–160.

¹³ Блюміна І. Вказ. праця. — С. 237.

¹⁴ Горбунова Г. Людмила Морозова: життя і творчість / Г. Горбунова // Праці центру пам'ятокознавства : зб. наук. пр. — Вип. 18. — К., 2010. — С. 202.

ва залишитися в Німеччині, Австрії чи переїхати на постійне місце проживання до іншої країни світу тим особам, хто з політичних, релігійних переконань або інших вагомих причин не міг повернутися додому. Такими особами стали переважно колишні громадяни СРСР.

У перші післявоєнні роки в житті української творчої інтелігенції в Ді-Пі таборах важливу роль відігравала створена у 1947 р. Українська спілка образотворчих митців. Велику роль мали також таборіві мистецькі виставки. Активну участь в згаданих заходах брала і Л. Морозова.

Даний період в її творчості представлений пейзажами німецьких міст, портретами американських військових, інших замовників, які могли придбати для цього фарби та інші потрібні матеріали. Зростала її популярність і серед місцевого населення. У 1948 р. низку її творів було включено до виставки, яка проходила у «Домі німецького мистецтва» у Мюнхені. У липні 1949 р. в Ашафенбурзі під час «Тижня відбудови Європи» відбулась мистецька виставка, на якій, поруч із роботами німецьких художників, були представлені твори Людмили Морозової¹⁵.

Одночасно Людмила Морозова викладала малювання в художній школі, а на початку 1948 р. у Ді-Пі таборі Ашафенбурга і сама пройшла курс навчання у технічній школі, отримавши фах художника з комерційної плакатної та рекламної справи¹⁶.

31 грудня 1950 р. несподівано помирає мати художниці. Поховали її в Німеччині, в Берхтесгадені. І тільки після цього Людмила Морозова отримала дозвіл виїхати до США, де й опинилась у квітні 1951 р.¹⁷

У новій країні Людмила Морозова спочатку зупинилась у своїх знайомих біля Нью-Йорку, знайшла тимчасову роботу і протягом року працювала хатньою робітницею. Проте вже наступного року Л. Морозова переїхала до Нью-Йорку, де невдовзі змогла повернутися до мистецького життя. Вона стала членом Об'єднання митців українців в Америці (*Long Island Art League* та *American*

¹⁵ Там само. — С. 203.

¹⁶ Федорук О. Вказ. праця. — С. 21.

¹⁷ Горбунова Г. Довгий шлях на Батьківщину. Життя та творчість Людмили Морозової. — С. 49.

Artists Professional League). Починає викладати в мистецькій школі *Queensboro Society of Art* у класі портрету та краєвиду¹⁸.

У червні 1955 р. у Нью-Йорку відкрилась мистецька виставка творів Людмили Морозової. На наступній виставці, у січні 1956 р., були представлені 122 роботи художниці¹⁹.

У той же час Л. Морозова придбала невеликий будинок у мальовничій місцевості в м. Гантер. «Хатинка на курячих лапках», як жартома називала художниця своє обійстя, стала для неї і затишною оселею, і майстернею, де серед інших її картин зберігались картини, створені в Україні впродовж 1936–1943 рр. Будинок був своєрідною галереєю, де його власниця влаштовувала персональні виставки своїх творів. Варто зазначити, що мистецький спадок Л. Морозової був величезним: 1985 року тільки в її будинку, всі стіни якого були завішані картинами, зберігалось від 500 до 600 творів.

Людмилу Морозову вважають однією з найкращих представниць українського імпресіонізму. Будь-який краєвид, настрої природи, психологічний стан і манери окремих осіб вона вдало передавала через власне світосприйняття. Л. Морозова відкрила для себе досконалу техніку тонкої олії, ніжної акварелі, навчилася поєднувати прозорість та насиченість кольорів. Вона — автор ряду сакральних творів, натюрмортів, міських пейзажів України, Німеччини, США, Греції. Відома вона також своїми автопортретами та жіночими портретами.

Після десяти років копіткої праці у США Людмилі Морозовій вдалося здійснити свою давню мрію — відвідати Грецію. Під час своєї першої подорожі до Греції, яка тривала з жовтня 1964 р. понад півроку, художниця створила понад 200 картин²⁰.

Уже у травні 1965 р. в Нью-Йорку в Літературно-мистецькому клубі відбулась виставка, на якій було представлено близько 90 картин, створених нею у Греції. Не менш значним для Л. Морозової став наступний рік, коли її твори експонувалися на виставці в Афінах. Після завершення грецької виставки частина картин була прода-

на, а зібрані кошти передані на відбудову зруйнованого собору на острові Санторіні.

Загалом Людмила Морозова відвідала Грецію чотири рази: у 1964–1965, 1976–1977, 1984–1985 і 1987–1988 рр. Ця країна приваблювала її не лише самобутньою культурою, а і незабутніми краєвидами. Душа її тяжіла до численних храмів, які нагадували православний Київ. Під час другої подорожі Л. Морозова створила близько 150, під час третьої — майже 80 нових картин.

У США творчість Л. Морозової викликала зацікавлення у місцевій громадськості, але найбільше її шанували у середовищі української діаспори. Відкриття її виставок завжди очікувалося з великим нетерпінням. Впродовж 1950–1990-х рр. вони відбувалися за сприяння Українського літературно-мистецького клубу, Українського Золотого Хреста імені О. Теліги, Союзу українок Америки тощо. Перебуваючи далеко від Батьківщини, Людмила Морозова мріяла відвідати хоч раз свою рідну країну та улюблений Київ. Як писала вона в одному із своїх листів: «Працювала тут (США) тяжко, але спокійно спала. На жаль, приїхати до Києва, де обійняла б кожний камінець, який облитий сльозами та кров'ю, у зв'язку із станом здоров'я не можу... Про Київ пам'ятаю завжди. Коли згадую, то завжди плачу, тому що він був і є святим містом, де я народилась, жила, навчалась, працювала, де і тепер поховано моїх близьких. Мріяла б сама там закінчити своє життя...»²¹. Та, на жаль, так і не судилося ще раз побувати в Україні.

Людмила Морозова відома не лише як митець. Її можна зарахувати до когорти українських меценатів, бо вона матеріально опікувалась як окремими особами (Н. Полонська-Василенко, А. Грабовецький, Г.Ю. Репін), так і цілими організаціями і товариствами. Так, 6 липня 1984 р., Л. Морозова зробила «подарунок» на свій день народження — пожертвувала 200 доларів на розвиток Українського освітнього культурного центру в Абінгтоні (США). Сума може здатися невеликою, але для Людмили Морозової, вік якої наближався до 80 років і яка жила на той час тільки з власної творчості (до того ж сама утримувала приватний будинок), — це була значна сума²². Проте найбільше коштів вона збрала і передала через Фонд О. Гончара на відбудову Михайлівського

¹⁸ Щербак В. Вказ. праця. — С. 164.

¹⁹ Федорук О. Вказ. праця. — С. 30.

²⁰ Горбунова Г. Довгий шлях на Батьківщину. Життя та творчість Людмили Морозової. — С. 52–53.

²¹ Федорук О. Вказ. праця. — С. 34–35.

²² Горбунова Г. Людмила Морозова: життя і творчість. — С. 208.

Золотоверхого собору в Києві, відродження якого стало можливе в певній мірі завдяки збереженню нею та її однодумцями архітектурних схем і фотографій храму. Долею відбудови Михайлівського Золотоверхого собору Людмила Морозова переймалася до останніх днів свого життя. Так вона зазначала: «А тепер я активно збираю, продаю всі свої картини на відбудову нашого національного собору Св. Арх. Михаїла. Невже ми — наше покоління не відбудує цей собор і собор Успіння в Лаврі. Наша розп'ята Україна, знищена комуністами, мусить повернути святість наших традицій, возродити нашу духовну культуру і святість Києва»²³.

Картини Людмили Морозової почали експонуватись в Києві з часу набуття Україною незалежності. Заходами Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей були організовані виставки творів художниці в Національному художньому музеї України, в Українській академії образотворчого мистецтва і архітектури та Музеї історії Києва²⁴.

Останні роки життя Людмила Морозова тяжко хворіла, перенесла операцію на очах. Померла 1 березня 1997 р. У своєму заповіті вона побажала бути похованою в Києві. Її останню волю виконав громадський діяч українського походження Мар'ян Коць. За його сприяння 11 березня тіло художниці доставили до Києва. Наступного дня, 12 березня, у приміщенні Української академії образотворчого мистецтва і архітектури відбулося прощання з нею громадськості, після чого у Володимирському соборі провели панахиду. Поховали Людмилу Морозову на Берковецькому кладовищі в Києві²⁵.

У 1990-х рр. художниця передала частину своєї мистецької спадщини до Національного художнього музею України, Академії образотворчого мистецтва і архітектури та Музею відродження Михайлівського Золотоверхого собору у Києві. Архів Людмили Морозової зберігається у Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтв України. На сьогодні в Україні творчий доробок Л. Морозової та зібрана нею колекція західноєвропейської порцеляни XIX — поч. XX ст. найповніше представлені у Музеї культурної спадщини — відділі Музею історії м. Києва.

²³ Федорук О. Вказ. праця. — С. 25.

²⁴ Блюміна І. Вказ. праця. — С. 237–238.

²⁵ Горбунова Г. Людмила Морозова: життя і творчість. — С. 208.

Гуменюк О.А.

КИЕВ В ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ ХУДОЖНИЦЫ ЛЮДМИЛЫ МОРОЗОВОЙ

В статье рассматриваются основные моменты жизни Людмилы Морозовой. Обращается внимание на особенности творческого пути художницы. Подчеркивается роль и значение Киева в культурном наследии Л. Морозовой.

Ключевые слова: художница, творчество, эмиграция, картины, Киев.

Humeniuk O.

KYIV IN LIFE AND ART OF PAINTER LIUDMYLA MOROZOVA

The article presents the main periods of Liudmyla Morozova. It focuses on peculiarities of painter's art. It outlines the role and importance of Kyiv in L. Morozova's cultural heritage.

Key words: painter, art, emigration, pictures, Kyiv.